

Maskování – nezbytná součást vojenského umění

Vojenský terminologický slovník (1966) ev. zn. Vševojsk-52-1 charakterizuje maskování jako prvek zabezpečení bojové činnosti vojsk. Dovedné a nepřetržité maskování umožňuje dosáhnout překvapení, utajit rozmístění a činnost vlastních vojsk před nepřátelským průzkumem, tím nepřítele oklamat a ztížit mu efektivní použití prostředků ničení.

Z uvedeného vyplývá, že maskování je součástí pasivní ochrany vojsk. Snižuje efekt palebného působení protivníka, a tím zmenšuje ztráty vlastních vojsk. **Toto pojetí maskování v současné době patří do minulosti, prosazuje se aktivní složka maskování, a to je klamání.**

Základní etapy vývoje maskování

Rozvoj maskování a jeho forem jde ruku v ruce s rozvojem průzkumu; obojí je přímo závislé na rozvoji vojenské techniky a na způsobech vedení obranného boje či operace.

V dobách, kdy se vedla bojová činnost jen zbraněmi, které působily jen na krátkou vzdálenost, postačilo sledovat nepřítele pouhým okem a nasloucháním. Jakmile dosah zbraní přesáhl možnosti vizuálního pozorování, byly hledány průzkumné prostředky prodlužující dosah zraku a zvyšující citlivost sluchu. Byly vynalezeny optické a naslouchací přístroje, které se pak staly i součástí výzbroje armád. Využívání balonů a letadel k průzkumu postupně zvětšuje hloubku dosahu fotografického průzkumu a vede v tomto smyslu k praktické neomezenosti průzkumu. Protivzdušná obrana vynutila vést průzkum jednak z větších výšek a jednak využívat k vzdušnému fotoprůzkumu bezpilotních prostředků a kosmických průzkumných družic. To však současně vede ke zdokonalování fotoprůzkumu (zvýšení rozlišitelnosti fotomateriálů, prodlužování a zdokonalování optiky a fotokamer). Rozvíjející a zdokonalující se technické prostředky vizuálně-optického a fotografického průzkumu vyvolávají potřebu znenápadňování vojsk, objektů a jejich činností, aby se nestaly pro protivníka snadno zjistitelnými a zaměřitelnými cíli. Průzkum zjišťuje cíle na základě jejich demaskujících příznaků, které jsou pro ně typické.

Prvním demaskujícím příznakem, který usnadňuje odhalení činnosti vojsk a objektů, je podle pokryvu jejich barevný nesouhlas s okolím, na němž se protivníkovu průzkumu promítají. Proto mezi prvními opatřeními vedoucími ke snížení nápadnosti vojsk na bojišti je nahrazování barevně pestrých uniforem (19. století) uniformami jednobarevnými, jejichž odstín je pro tu kterou armádu typický (potřeba vzájemné rozpoznatelnosti vojsk), a při tom v předpokládaném operačním prostoru jednotlivé armády maximálně nenápadný na všech fónách, v nichž se může a bude voják pohybovat. Za další jsou to aspekty ročního období, které je nejpříznivější pro zahájení bojové činnosti – dříve zpravidla na podzim – po žních, a dále pak surovinová základna barvířského průmyslu, rozvaha, na kterém fónu má odstín uniformy nejlépe splývat (voják v zákopu nebo v jiném z hlediska přímé ochrany upraveném prostředí porušujícím terénní pokryv). Skutečnost, že voják se nachází při pohybu terénem v prostředí nižší či vyšší vegetace, vedla nakonec k tomu, že jednotlivé armády mají dnes vyhraněný (proto tradiční) odstín ochranné barvy polních stejnokrojů a tento odstín je používán nejen u výstrojních součástek, ale je aplikován i jako ochranné zbarvení pro výzbroj. Bylo to vyvoláno především tím, že v ozbrojeném střetnutí začínal význam palebné převahy postupně zatlačovat význam převahy početní, neboť se zvyšuje důležitost bojové techniky před lidským faktorem, kterou jsou armády vyzbrojeny.

S postupným nabýváním na významu ničení taktických, operačních a strategických cílů, jejichž vzdálenost se od státní hranice zvětšuje, a to v souladu s prodlužujícím se dosahem palby a úderu, vzrůstá potřeba organizovat a umožnit průzkumu působení do narůstajících hloubek operačního uskupení nepřítele, prostorů soustředění vojsk a na druhé straně zvyšovat ochranu sladěnými opatřeními aktivního i pasivního charakteru.

Rozvoj letectva, použití vrtulníků a vzdušných výsadek umožňuje prakticky dosáhnout kterýchkoliv cílů a současně vést průzkum do libovolné hloubky nepřátelského území, který na rozdíl od pozemního průzkumu není omezován reliéfem terénu, porostem a terénními předměty. Snaha vyloučit subjektivnost a neúplnost údajů zjišťovaných vzdušným vizuálně-optickým průzkumem a snížit nepříznivý vliv atmosférických podmínek během průzkumu vedla k rozvoji fotografického průzkumu a využívání různě citlivých negativních materiálů, a to zejména citlivých k infračerveným paprskům blízké oblasti IČ záření (při větší délce vln pronikají lépe atmosférou, kouřem a mlžným oparem). Existence vzdušného průzkumu, zejména fotografického, vyvolala potřebu utajovat nebo alespoň znenápadňovat vojska, objekty a činnost, které by jakožto cíle mohly být při pozemním průzkumu nezjistitelné, a to jen pouhým využitím prostorů, do nichž nebyla přímá viditelnost. Jestliže vůči pozemnímu průzkumu chránily i mnohé přirozené masky (clony), za kterými vznikl velký prostor neviditelnosti, při vzdušném průzkumu takové možnosti skrytí nepřicházejí v úvahu. Zde může zastít jen ten terénní předmět, pod nějž nebo do něj lze ukrýt jednotky, objekty a činnost, jenž tvoří nad nimi netransparentní clonu (lesy, porosty, stavení, sídliště všeho druhu ap.). Tam, kde takové přirozené masky nejsou, nebo z důvodů taktických či jiných jich nebylo možno využít ke skrytí či znenápadnění, může poskytnout skrytí jen umělá maska (clona).

Optimálním principem maskování je **metoda imitace** ve vztahu k okolí místa skrytu (utajování). Účinnost tohoto principu byla prokázána jednak při zastírání zákopů a předprsní uplatněním drnování, jednak plošným překrytím výkopu, ale i vytvářením clon a překrytí s použitím odřezaných větví, vetknutých do země kolem objektu a pokládaných či upevňovaných rozvětveně na objektu (částečně i užitím imitačních nátěrů).

Maskovací síť je základním prostředkem k vytváření umělých masek tam, kde zastírání a znenápadnění nelze dosáhnout přirozenými maskami. Stala se u většiny armád výchozím vývojovým stupněm všech dalších variant a druhů maskovacích materiálů a prostředků.

Potřeba utajit a ochránit zprvu jen v malých počtech nasazované tanky a obrněná vozidla před jejich předčasným zničením a vyřazením již při manévru mířenou a ničivou palbou protivníka na zranitelná místa (podvozky) vedla k uplatnění **deformačních nátěrů** na této technice. Maskovací deformační nátěr měl snížit rozlišitelnost této bojové techniky ve skrytu, aniž by jí bylo zabráněno plnit palebné úkoly.

Z těchto důvodů byly deformačními nátěry opatřovány i letouny, obrněné vlaky, dopravní a speciální technika, tahače všeho druhu, stejně jako ostatní rozměrnější technika, dělostřelectvo, pozemní i protiletadlové, radiolokační stanice ap.

Rozsáhlejší využívání maskovacích nátěrů (hlavně imitačních) bylo pozorováno u stálých opevnění (STO), kdy se tyto objekty přizpůsobovaly ke konkrétnímu fonu s přihlédnutím k předpokládaným směrům možného pozorování (kupř. kulisové imitační clony).

Rozvoji maskování byla v bývalém Československu věnována velká pozornost. V roce 1935 byl v Milovicích zřízen ženíjní maskovací dvůr pod velením mjr. Souhrady, který se zabýval problematikou maskování, především metodami a prostředky zastírání

(skrývání). K jeho vzniku přispělo právě zahájené budování stálého opevnění těžkého typu na státních hranicích, kdy se jednalo o umístění objektů nejen z hlediska palebného využití, ale i o jejich znenápadnění v terénu na různých fonech s ohledem na pozadí a v návaznosti na konfiguraci terénu. Na mapách, leteckých snímcích a modelech se řešily možnosti znenápadnění stílen, sektorů střelby, vchodů, jakož i navazující systém překážek, použití deformačních nátěrů a maskovacích sítí k vyloučení vlastních a vržených stínů.

Příklady z historie maskování

Vývoj způsobů a prostředků maskování má svou historii. Z analýzy velkých operací a bitev v minulosti vyplývá závěr, že jejich úspěch byl v mnoha případech ovlivněn souhrnem opatření, zahrnujících jak **zastírání** skutečného stavu, činnosti vojsk a objektů před všemi druhy průzkumu protivníka, tak i **klamání** protivníka o situaci a záměrech vlastních vojsk.

Z historie maskování vyplývá, že jedním z jeho důležitých opatření se stalo **skrytí**. Postupně se propracovávaly efektivnější způsoby a vyvíjely se prostředky maskování.

- Petr I. oklamal Švédy a zvítězil v boji u Poltavy v roce 1709 uplatněním řady maskovacích opatření včetně toho, že převlékl gardový Novgorodský pluk do uniforem branců ruské armády (příklad způsobu prostého skrývání).
- Napoleon Bonaparte při tažení do Egypta v roce 1798 rozšířil zprávu, že má v úmyslu proplout Gibraltarem a vylodit se v Irsku, čímž se vyhnul srážce se silnějším anglickým loďstvem admirála Nelsona. Jde o názorný příklad **dezinformace**, která se vyvinula jako další způsob maskování.
- Kutuzov při odchodu vojsk po bitvě u Borodina nařídil, aby celou noc hořely ohně na opuštěných pozicích, a tak oklamal Napoleona, který ráno ruskou armádu nezjistil. Zde jde o první pokus v uplatnění dalšího způsobu maskování, a tím se stala **imitace**.
- V 70. letech 19. století se objevily klamné dělostřelecké baterie a jiné objekty. V mnohých armádách se začaly zřizovat ženijní maskovací jednotky.
- Ke konci 19. století došlo k rozvoji horizontálních masek, vytvářely se klamné železnice, sklady a další objekty. Začaly se široce používat dýmové clony.
- Do první světové války vstupuje německá, rakousko-uherská a ruská armáda s vojskem vystrojeným podle zkušeností z posledních válek. Ale již počátkem roku 1915 velké ztráty na bojištích nutí francouzské velení zavést stejnozvučný šedomodré barvy, ruská armáda zůstala u vyzkoušené barvy zemité hnědé, německá u šedozeleň a rakousko-uherská u modrošedé. Současně z válečnické mizí všechny lesklé předměty a nahrazují se matnými. Maskování se týkalo zpočátku hlavně skrytí palebných postavení dělostřelectva. Současně se zastíráním se rozvíjelo i klamání. Příčinou takového pojetí byl poziční charakter první světové války s nadměrným materiálovým nakupením a přílišnou převahou palby nad pohybem vojsk. Bylo to období, které lze nazvat školou maskování jednotlivců, jednotlivých zbraní a objektů. Aby zastírání a klamání bylo rozšířeno až na činnost operačního a strategického významu, k tomu všemu nebyla doba první světové války ještě zralá.
- V letech první světové války došlo také k dalšímu rozvoji způsobů a prostředků maskování. Souviselo to s rozvojem dělostřelectva, a to s delším dostřelem a vyšší přesností, se širším použitím vzdušného průzkumu, čímž se výrazně rozšířily možnosti protivníka působit do větší hloubky. Tím byla vojska přinucena se skrývat a klamat, nejen na předních pozicích, ale i ve větší hloubce v prostorech rozmístění záloh, týlových objektů ap.
- V období mezi oběma světovými válkami se ve všech armádách vyhodnocovaly zkušenosti z první světové války. Vznikají nové maskovací předpisy a příručky, zavádí se do výuky a výcviku vojsk nový předmět – **maskování** (Camouflage, Tarnung, Maskirovka). Vznikají maskovací dvory. Když se schylovalo ke druhé světové válce, začalo se ve všech zemích budovat a maskovat pohraniční opevnění.
- Druhá světová válka znamenala široké využívání skrytí, imitace, demonstrační činnosti, dezinformace a dalších způsobů maskování. Základní příčinou byl prudký rozvoj prostředků průzkumu, který umožňoval fotografovat objekty s vysokou rozlišovací schopností.

- Nebyla to již otázka bojujících svazků a svazů či nejbližšího týlu, ale se zřetelem k možnému leteckému ničení zápolí a strategických cílů se stala problémem celého prostoru bojujících zemí. Hitlerovy úderné skupiny spolu s letectvem a tanky s překvapením přepadávaly jednotlivé státy bez ohledu na smlouvy a dohody. Tato válka byla prověřkou maskovacích zásad, způsobů vyhodnocených v předchozím mírovém mezidobí, prověřkou všech až dosud vytvořených prostředků a masek, které se v průběhu války zdokonalovaly a doplňovaly. Začínají se uplatňovat makety, prověřují se a zavádějí normalizované sítě atp. Ke konci války pak vzniká nový obor – maskování proti radiolokačnímu průzkumu. Vytváří se podmínky pro překvapení – směr a doba hlavního úderu.
- Závodní dráha u Běloruského nádraží v Moskvě byla jako dobrý orientační bod zastavěna maketami domů a vytvářela dojem městské zástavby.
- Namalování oken na zdech Kremlu vznikl dojem obytného bloku, sloupový Moskevského divadla byl zastřeno přístavbami jako obytný dům.
- Na ploše Rudého náměstí byly různými barvami natřeny domy, tráva a stromořadí. Ne nadarmo se tradovalo již od doby knížete Potěmkina, že Rus je mistr maskování.
- Za druhé světové války to bylo operační maskování, které sehrálo úlohu v bitvě u El Alameinu. Příklad této bitvy je poučný hlavně tím, že i v přírodních podmínkách vrcholně nepříznivých jednotvárným fónem pouště bez jakékoliv vegetace může systematické a důsledné klamání (skrývání maska - maketa) spolu se skutečnou technikou (metoda dvojího klamání) přinést nesporný operační úspěch. Tato porážka Němců a Italů v Africe byla předzvěstí likvidace celé africké fronty.
- Typičtější je pak operace Overlord (Normandie), kterou uskutečnili Spojenci v červnu 1944 ve Francii – invaze do západní Evropy.
- Maskování v nejrůznějších formách využíval i Wehrmacht při napadení Norska, kdy Němci oklamali zálohy vysazením maket výsadkářů a pak provedli na jiném místě skutečný výsadek. Bezpilotní řízené střely V1 a V2 byly středem pozornosti anglického průzkumu. Navzdory průzkumu přepravovali Němci střely V1 odpalované na Anglii do základen ve Francii po železnici ve spacích vozech zvlášť pro tento účel upravených.
- Těsně po druhé světové válce a následně v 50. a 60. letech pozornost k maskovacím opatřením částečně ochabla v souvislosti s objevem jaderných zbraní a jejich rozsáhlým plošným účinkem v cíli. Rozšířil se názor, že ani maskování nemůže odvrátit zničení objektů napadení. Dohody velmocí o nepoužívání jaderných zbraní v bojové činnosti přispěly k intenzifikaci rozvoje klasických prostředků ničení, především vysoce přesných, ale také kontejnerových pum a hlavic raket, a k následnému uplatnění způsobů maskování k zastiřování a klamání protivníka. Takové způsoby maskování byly s úspěchem použity téměř ve všech lokálních konfliktech po druhé světové válce. Nejzřetelněji to dokladují poznatky a hodnocení vojenských operací z války v Perském zálivu. Spojeneckým silám se podařilo utajit skutečný směr hlavního úderu, avšak také irácká armáda použila ve velké míře různorodých maket bojové techniky a jiných klamných cílů k maskování vlastních sil a prostředků, které imitovaly bojovou a speciální techniku, letouny, velitelská stanoviště, raketový systém SCUD aj. Použité makety byly většinou italské a francouzské výroby, naprosto věrohodné i proti optickému průzkumu, což vedlo, jak dokumentovaly výsledky, k nesprávnému hodnocení efektivnosti spojeneckých leteckých úderů. Vznikla dezinformace i vůči komplexnímu družicovému a leteckému průzkumu s použitím AWACS. Příprava a vedení bojové činnosti v Perském zálivu potvrdily i význam psychologického působení zejména dezinformačních opatření, která mohl pocítit každý tehdejší posluchač rozhlasu a televize na celém světě. V tomto konfliktu byla demonstrována nezbytnost těsné součinnosti všech způsobů maskování na strategickém, operačním i taktickém stupni.

Pojetí maskování v armádách států NATO

■ V armádách států NATO se teorie maskování, a jmenovitě klamání, na které je položen hlavní důraz, prosazuje teprve od roku 1985 jako výsledek vyhodnocení a utřídění historických zkušeností z válek v Koreji, Vietnamu a zejména z války v Perském zálivu.

■ Maskování je definováno a charakterizováno jako hlavní součást bojové činnosti vojsk, která napomáhá k dosažení překvapení nad protivníkem. **Klamání** je dle jejich názoru chápáno jako **činnost vojsk**, nikoliv jako všeobecný **druh bojové činnosti vojsk**, jak je tomu v AČR, kdy pojem maskování zahrnuje pojem utajení, zastírání a oklamání. Vychází se z principu: jestliže objekt zastírám netransparentní maskou nebo skrývám s využitím přírodních vlastností terénu, tak se současně také klame, neboť protivník nezjistí, co se pod maskou nachází.

Maskování se uskutečňuje manipulováním, přeručováním nebo záměrným falšováním skutečností. Je prováděno s cílem oklamat protivníka a přimět ho, aby reagoval v rozporu se svými vlastními záměry.

V armádách NATO je uplatňována zásada, že je výhodnější utvzovat protivníka v jeho mylném hodnocení než se snažit jeho hodnocení měnit.

■ Pojem maskování má u armád NATO užší význam než v AČR; **klamání** je chápáno jako **hlavní metoda** maskování. Tato skutečnost může ovšem vést k záměně významu tohoto pojmu. Frekventovanými pojmy v teorii maskování jsou takové, které označují jednotlivé metody a způsoby maskování, neboť jsou nástrojem v rukou velitele k naplnění cílů maskování. Možné způsoby maskování nejsou zpravidla jednoznačně pojmenovány, jak je tomu v AČR.

Ve skupině pojmů označujících způsoby maskování a používaných v AČR při klamání na taktickém nebo operačním stupni způsobuje problém začlenění pojmu „odvedení pozornosti“ a opatření k odvedení pozornosti. V tomto smyslu se v AČR používá jen jeden obecnější pojem, a to „demonstrační činnost“, který je v předpisech AČR definován následovně: „**Demonstrační činnost** spočívá v záměrné klamně činnosti skutečných útvarů a jednotek při přesunech, soustředování a vedení bojové činnosti.“ (Manévr a činnost k odvrácení pozornosti).

V armádách NATO se používají tyto pojmy, které ostatně vyplývají z dřívější doktríny států NATO:

- ▲ útok nebo demonstrace síly, je-li cílem oklamat protivníka o hlavním směru útoku;
- ▲ akce přitahující pozornost a síly protivníka;
- ▲ útok, přepadení nebo klamný manévr, který odvede pozornost protivníka od skutečného záměru akce;
- ▲ útok, při kterém vojska útočí nebo hrozí útočit na vedlejším podružném směru, aby bylo dosaženo oslabení obrany protivníka na směru hlavního úsilí.

■ Lze se domnívat, že uvedené pojetí se poněkud liší od principu a koncepce použití ozbrojených sil AČR, založené na obranné doktríně, včetně výlučné výzbroji konvenčními zbraněmi, a vyznačující se vysokou pružností a schopností reagovat v případě ohrožení ve velkém rozsahu obranných činností počínaje nebojovými aktivitami až po ozbrojenou obranu státu. S tím souvisí i otázky schopnosti mobilizačního rozvinutí v případě ohrožení suverenity státu, účast v mezinárodních mírových akcích a schopnosti působení při akcích

bojového charakteru, nasazení obyvatelstva v příhraničních oblastech nebo při živelních pohromách, což souvisí s potřebou přepracovat a novelizovat legislativní dokumenty.

■ V armádách NATO je při plánování klamných operací za nejobecnější cíl maskování považováno vytvoření momentu překvapení, kterého lze dosáhnout jen utajením záměrů, což znamená použití určitého způsobu klamání. Toto překvapení má podle jejich názoru nejvyšší účinek na **taktickém stupni** v průběhu vedení bojové činnosti.

Maskování je tedy v armádách Aliance chápáno jako prostředek k vytvoření falešného obrazu skutečnosti, který napomáhá momentu překvapení, při čemž hlavním principem maskování je **utajení**.

■ Rozdíl mezi pojetím maskování v AČR a státech NATO spočívá v tom, že maskování chápeme jako nepřetržitý proces, který je různými způsoby uskutečňován současně na všech stupních velení. V armádách NATO je to pak výčet možných způsobů, které mohou podle svého uvážení jednotliví velitelé uplatňovat. V armádách Aliance jsou velitelé všech stupňů při rozhodování méně svazováni předpisy a nařízeními nadřazených, ale je jim ponechána značná samostatnost v jednání a rozhodování. Lze se domnívat, že je to jeden z hlavních důvodů, vedle vysoké profesionalizace, proč v armádách NATO nebyla teorie maskování bezprostředně po druhé světové válce rozpracována a rozvíjí se až nyní, po roce 1985, na základě získaných zkušeností.

■ V současné době je prosazována tendence klamné činnosti v duchu koncepce armád NATO, do níž spějeme, a to již na taktickém stupni. Chybou však je, že pojem maskování se podřizuje klamání. Soudím, že klamání (a také zastírání) je prostředkem (způsobem, formou) maskování. V návaznosti na obě složky mohou vznikat disproporce a různé názory jako celek na zastírání a klamání.

Soudím, že zařazování **dezinformace** (agenturní nebo elektronickou cestou, hromadnými sdělovacími prostředky /tiskem, rozhlasem, televizí, filmem/, ztrátou dokumentace atp.) do obsahu maskování nemá logické opodstatnění.

Maskování je nutno chápat jako činnost vojsk, a **nikoliv** jako **zvláštní druh zabezpečení bojové činnosti**, stejně tak jako ochrana vojsk, jejímž obsahem je i maskování; ochrana je vlastností (vnitřní určitostí) vojsk, **nikoliv** druhem zabezpečení bojové činnosti.

* * *

Teorie maskování v bývalé ČSLA v 70. letech stagnovala. Tato stagnace spočívala nejen v **nadměrném utajování** před cizí, ale i před vlastní vojenskou i civilní veřejností, takže došlo k izolaci a zaostávání maskování. V dalším období technizace armád nastalo období **přehodnocování**, neboť byly zavedeny nové zbraňové systémy a průzkumné prostředky s vysokou rozlišovací schopností, nahrazující svými účinky několik zbraní, případně jednotek, ve srovnání s minulostí. Jedná se především o vysoce přesné zbraně s laserovými zaměřovači, infratechnikou a průzkumnými prostředky hromadně zaváděné do výzbroje armád. Toto je pravděpodobně také další důvod, proč je v současné době tak prosazována složka klamání.

Klamná činnost svým pojetím sice odpovídá modernímu způsobu vedení obrany České republiky s ohledem na délku státní hranice (2545 km), horský a zalesněný terén pohraničního území, sousedy blízké i vzdálené, kdy konflikty lze předpokládat jako lokální střetnutí na předpokládaných směrech.

Proto klamná činnost spolu s utajením a zastíráním musí být adekvátní, spojená s předpokládanou činností vojsk a uplatňována při odborných zaměstnáních a VŠC na stupních brigáda a armádní sbor.

Význam maskování narůstá, neboť způsobuje nesoulad mezi skutečností a představou, kterou si druhá strana utváří z toku průzkumných informací. Toto ovlivňuje proces rozhodování a vytváří pro vlastní vojska výhodnější podmínky pro splnění úkolů. Těž spolupůsobí na snížení ztrát, a tak lze dosáhnout překvapení a vytvoření výhodnějších podmínek k vedení obranného boje.

Přírodní maskování je a zůstává i nadále základním a prvořadým způsobem maskování, neboť využívá přírodních vlastností terénu s jeho členitostí, pokrytostí, jakož i barevností (fónem) s ohledem na roční a denní dobu, povětrnostní a světelné podmínky.

Vzhledem k úkolu AČR odvrátit vojenské ohrožení a zabezpečit suverenitu a celistvost státu by měl v teorii maskování převládat přednostně pojem skrytí s využitím všech metod a způsobů maskování, a to i vzhledem ke geografickým podmínkám, s využitím přírodního prostředí, technických, výpomocných i speciálních prostředků k úplnému, případně částečnému potlačení demaskujících příznaků.

V širším pohledu by největším rizikem bylo, kdybychom podcenili otázky obranyschopnosti státu, a to včetně bojeschopnosti armády. Riziko musíme vidět ne v horizontu pěti let, ale s pohledem upřeným mnohem více dopředu. Samozřejmě: o to je to pohled méně přesný, ale musí mít perspektivu. Pokud mám být konkrétnější, cítím, že největším rizikem současnosti je aktivizace extremismu, který se projevuje třeba i teroristickými činy.

Z rozhovoru s ministrem obrany ČR Miloslavem Výborným, Respekt 42/1996.